

William Hinton

Massakern på Himmelska fridens torg: juni 1989

[Artikel baserad på ett tal hållet vid City University of New York den 13 juli 1989.]

Det är omöjligt att beskriva allt som har hänt på sista tiden i Kina. Jag tänker koncentrera mig på de bägge avgörande dagarna som blev vattendelaren, den 3 och 4 juni — den tredje var sista dagen av segerrika demonstrationer och den fjärde dagen för arméns massaker. Den 3 juni hade jag turen att kunna tillbringa hela dagen på torget, som då inte var fullproppat med studenter. Det fanns bara spridda studentgrupper på torget den 3 juni, de flesta av dem inte från Beijing utan utifrån. Stora skaror Beijingsstudenter hade redan gett sig iväg, inte tillbaka till universiteten utan ut i samhället och fabriker för att organisera folk. De försökte fortfarande mycket aktivt att få igång en bred folkrörelse. Studenterna hade från första början, jag vet inte riktigt från vilket datum, satt upp en radioanläggning — ja egentligen var det bara en högtalare — i ena hörnet av torget, och på morgonen den tredje talade en journalist i högtalaren om händelserna kvällen innan, av vilka en del var rätt egendomliga.

Först hade en grupp soldater i shorts och T-tröjor kommit springande längs Chang'angatan och försökt komma in på torget. De låtsades vara civila och hade förstås inga vapen på sig, men de kom inte så långt förrän de blev hejdate ute på gatan och tvingade att vända. I västra delen av stan råkade en liten varubil i sladd och gick över ett hinder och körde på fyra cyklister, av vilka en dog, och sedan höll folk kvar varubilen medan de tre personbilarna som var i sällskap med den kom undan. Inuti bilen fann de civilklädda soldater med vapen och stålvajrar avsedda att binda om halsen på folk för att kedja ihop dem med varandra. Det var med andra ord ett hemligt arméuppdrag som blev avslöjat av en slump därför att föraren sladdade och krockade. Det var den stora nyheten den 3 juni.

Hela staden var på sin vakt mot vad militären eller polisen kunde göra. Jag har faktiskt inga uppgifter om hur många hundratusen människor som deltog, men jag är säker på att det sammanlagt, under de två veckorna efter undantagstillståndet till den tredje eller fjärde, säkert var flera miljoner medborgare i Beijing som blev aktiva. Men på något sätt kom det aldrig fram i massmedia, tror jag, eftersom alla journalister koncentrerade sig på torget. Nästan alla nyhetsnäten hade sina kameragrupper på torget, och Himmelska fridens torg var centrum för världens uppmärksamhet.

Men de stora händelserna inträffade i utkanterna av staden, i skikt som mer eller mindre motsvarade ringvägarna runt omkring staden, där folk hindrade trupperna från att komma in. Var natt, hela natten, blockerade tusentals människor nästan varenda korsning. Jag bodde då i nordöstra hörnet av staden nära vad som kallas Tredje ringvägen, som inte var någon viktig infartsväg. Men var natt samlades folk där, ett- eller tvåtusen personer. De gick till bussparkeringen och sköt ut bussarna i korsningen för hand, så att den blockerades åt alla fyra hållen. Eftersom det fortfarande fanns tomrum i korsningen hejdate de kolbilar och lastbilar och fick dem att ställa sig där. Det fanns också en brigad motorcyklister som stödde studenterna. De kom ut på kvällen, ungefär trehundra personer, och körde runt staden, fulla av entusiasm. Jag minns en kväll när de kom förbi. Öppningen var bara precis så bred att de kunde komma igenom, och alla kom dit för att titta på dem. Då bestämde sig en av lastbilarna som hade övertalats att stanna, att han skulle fortsätta. Ingen blev upprörd. De hejdate bara nästa fordon som kom dit, en bonde med en tvåhjulig traktor och ett litet släp, och på släpet en väldig fiskebåt, och i fiskebåten var mannens hela familj. De övertalade honom att fylla

tomrummet, så bonden och hans familj i fiskebåten tillbringade natten där. Det är avskyvärt att tänka på vad som hade hänt familjen om armén hade kommit den natten!

Den 3 juni läste studenterna på torget upp alla nyheterna från den gångna natten, och sedan steg en ung professor fram och förkunnade bildandet av ett folkuniversitet som skulle hållas på torget från och med den kvällen. Det var sannolikt ett av de mest kortlivade universiteten i världen. Jag tror faktiskt att det kom igång, men det varade inte länge. Om man hade kunnat stå där hela dagen och lyssna hade det varit fascinerande bara att höra vad som kom från högtalaren. Men sedan cirkulerade rykten om att det faktiskt fanns soldater på västsidan av Folkets kongresshall, baksidan från torget räknat. Vi gick dit för att se efter. Mycket riktigt, det finns ett slags grop på västsidan av trapporna på kongresshallens norra sida, och i den nedsänkningen fanns det tvåhundra soldater. En del skällde ut dem, andra försökte vinna över dem. Men soldaterna hade order om att inte fraternisera, så de satt vända inåt, mycket förlägna, och försökte att inte låtsas om vad folk sade runt omkring dem. Vi kom så nära att vi kunde se dem, och plötsligt — det var vid tvåtiden på eftermiddagen — strömmade åttatusen soldater ut från Folkets kongresshall. Det var en enorm kaskad av soldater med hjälmar, utan synliga vapen, men allihop hade var sin lilla axelväska — troligen hade de antingen handgranater eller tårgasgranater eller vapen i dem. De kom alltså ut, tydligen beslutna att ta sig in på torget. De strömmade ut i tre led och formerade sig sedan åtta och åtta, varefter de började springa mot norr, ut mot gatan. Folk dök upp som från ingenstans, och på några sekunder hade de fyllt hela gatan. En del ungdomar sprang mot soldaterna och kastade sig rakt emot dem! En del av dem studsade och föll omkull, och soldaterna fortsatte springa, men folk fortsatte också rusa ut på gatan, och till sist kunde soldaterna inte röra sig framåt längre trots att de i slutet av truppen tryckte på de framförvarande. Och eftersom det var åttatusen soldater trycktes eftertruppen bara ihop med täten som ett dragspel. Officerarna beordrade dem att flytta sig åt vänster, och så började alla röra sig mot vänstra sidan av gatan, och så kom det en ny order — ”Nej, nej, inte så långt, tillbaka mot mitten.” Det var en stor drake av soldater som slingrade sig fram och tillbaka på gatan. Vi tänkte att det kunde bli rätt otäckt, så vi började gå västerut, bort från torget, på en liten gata som gick parallellt med Chang’an. Vi kom till nästa korsning just när hundratals personer kom skrikande gatan fram och ropade ”Tårgas! Tårgas!” En del beväpnad polis hade använt tårgas framför centralkommitténs högkvarter, Zhongnanhai, så vi bestämde oss för att det inte var bästa hållet att bege sig åt. Vi hade cyklar, så vi vände och hittade en liten gränd som gick söderut, och så kom vi ut vid Kentucky Fried Chicken-restaurangen.

Kontrasten mellan att komma undan åttatusen soldater och nästan bli utsatt för tårgas och sedan komma in i den luftkonditionerade trevåningsrestaurangen med flickor i korta kjolar och små kycklinghattar och iskall Coke var nog för att göra en vansinnig! Eftersom vi var hungriga och törstiga gick vi upp på övervåningen och försökte få en skymt av vad som kunde hända på torget, men kunde ingenting se.

Högtalarna tystas

Så småningom gick vi därifrån och cyklade tillbaka till torget. Då hade myndigheterna hittat på ett sätt att koppla in högtalarna framför Himmelska fridens port, och de började vråla ut ett fördömande av demokratistatyn som studenterna hade satt upp. Många tror att det var en kopia av Frihetsgudinnan — naturligtvis var hon något inspirerad av Frihetsgudinnan, men det var ändå en mycket kinesisk staty. Flickan såg snarast ut som Liu Hulan, en hjältinna från kriget mot Japan. Hon hade ingen taggig krona på huvudet och höll facklan med bågge händerna. Hon var inte bara en kopia av Frihetsgudinnan, som den amerikanska pressen har

försökt få det till. Hon uttryckte mycket av det studenterna kände när det gällde demokrati. Rösterna i högtalarna började angripa statyn som ett utländskt påfund och ett hån mot den kinesiska kulturen. Medan vi såg på klättrade några studenter upp för stolparna en efter en och klippte av ledningarna till högtalarna, och det måste ha varit 220 volt eftersom de fick kraftiga stötar genom tången när de klippte, och de bad om tyg eller handskar att skydda händerna med. Våldiga folkmassor blockerade hela området tvärs över Chang'angatan och såg på medan studenterna klippte av den ena ledningen efter den andra. Det fanns sammanlagt tio högtalare. När tången hade tystat dem kunde man höra studenternas egen högtalare igen. Det var en ganska triumfartad process.

Senare cyklade vi tillbaka för att se vad som hände med trupperna, som fortfarande var fastlåsta bakom Folkets kongresshall. Vi ställde cyklarna vid muren till Förbjudna staden. På muren fanns slagord skrivna med krita, en del ganska provocerande. Ett var ett låtsat samtal mellan Deng Xiaoping och Li Peng och löd ungefär så här: "Farbror Deng, vad ska vi göra nu?" Och Deng Xiaoping säger: "Jag vet inte riktigt. Vi får vänta och se, men jag tror det bästa är att jag offerar dig för att rädda mig." Lite längre bort fanns en annan text, som nu i efterhand måste kallas profetisk. Den löd: "Bäst att lyssna till Deng. Han har vapnen." Vi gick tillbaka och fann de flesta soldaterna sittande på gatan, helt utmattade, medan studenterna från medicinska högskolan försökte göra livet lite bekvämare för dem. De fyllde fältflaskorna med vatten, kom med mat, och försökte fraternisera, medan massorna sjöng revolutionära sånger. Var gång de hade sjungit en sång ropade de Jiefangjun, lai yige ("Befrielsesoldater, sjung en sång!"), och till sist när solen var på väg ned ställde en soldat sig upp och försökte leda en svarssång, och just då befallde officerarna hela truppstyrkan tillbaka in i kongresshallen. Om de bara försökte hindra fraterniseringen eller ordern kom uppifrån vet jag inte. Men soldaterna gick tillbaka in på ett led; det tog dem över en timme att komma in, springande. Alla som stod runt omkring hurrade och kände att folket hade vunnit en stor seger. Det var en student som stod nära oss — vi stod mindre än en meter från de springande soldaterna — och som försökte varna folk. Han sade: "Var inte för glada. Det här är bara åttatusen man. Det finns trehundra-tusen till, och de kan ta torget när som helst. Det värsta har inte kommit än." Jag tyckte att han var pessimistisk, men han visade sig förstås ha haft helt rätt.

Skott i natten

Till sist begav vi oss från torget vid niotiden, och glassomaner som vi är stannade vi vid hotell Jianguo för att få lite glass på hemvägen. Jag tror någon av vakterna där tyckte illa om mitt sätt att ställa cykeln. Han släppte ut luften ur slangen, så när vi skulle anträda hemfärden ungefär klockan tio var ena däcket platt. Läget såg lite hotfullt ut. En väldig massa människor hade hejdat en armélastbil vid viadukten strax intill. Vi bestämde oss för att inte bry oss om att vi inte hade luft i däcket utan cyklade på fälgen hela vägen hem. Vi kom hem klockan halv elva och somnade utmattade. Redan då hade skjutandet börjat i västra utkanten av staden. De första offren skördades när några förband ur 27:e armén sköt på folk framför militärmuseet vid västra ändan av Chang'angatan. Vi visste dock inte vad som hände utan sov fridfullt. Vi blev väckta vid tvåtiden på natten av mycket tung eldgivning i de östra stadsdelarna, inte bara eld från automatvapen utan från tunga pjäser som stridsvagnskanoner. Bilarna för trupptransport hade stora vapen men inget som kunde kallas artilleri. Vi hörde den tunga skottlossningen när armén kom in från öster och väster. Om det nattprogram jag såg var typiskt för televisionens rapportering vet jag inte, men det visade trupptransportfordon som brann vid torget och angreps av folk, vilket gav en fullständigt felaktig bild av händelseförloppet. Det såg ut som om folket var på offensiven och armén på defensiven. I verkligheten hade de där

fordonen skjutit sig väg genom barrikad efter barrikad och dödat antagligen uppåt tvåtusen människor, innan de kom till torget. Ankomsten till torget var slutet på angreppet, inte början. När armén började skjuta ihjäl människor, blev folk rasande och gick till handling och gjorde motattacker på alla sätt de kunde. Övriga TV-program i Kina följde samma mönster; de visade slutet först. De tog scener från söndagseftermiddagen, då folk brände stridsvagnar och vapenbärare, och satte dem i början. Sedan sade de: ”Det här är lördag eftermiddag, och så här behandlade folk våra stackars soldater då. Armén hade inget annat val än att slå tillbaka.” De vände om på dagarna och påstod att soldaterna var offer för folket, vilket var en fullständig lögn. Armén tågade skjutande in och dödade folk hela vägen längs Chang’angatan. Och de fortsatte med att döda folk också när de redan hade erövrat torget.

Det är i och för sig sant att soldaterna inte dödade alla studenterna på torget. Det var faktiskt inte någon riktig massaker på torget. Det fanns ungefär 4 500 studenter kvar, och de samlades kring martyrmonumentet och förhandlade med soldaterna om att få tillåtelse att lämna torget, vilket blev avtalat, och de flesta av dem begav sig faktiskt därifrån. Några av dem blev påkörda av en stridsvagn på vägen därifrån. Jag tror den dödade elva som den körde på bakifrån, men det finns envisa rykten som säger att hundra eller fler vägrade att lämna torget och blev nedskjutna där. Personliga vänner till mig var på hotell Beijing hela natten. De sade att det hördes kraftig skottlossning från torget ungefär klockan fyra, när alla ljusen var släckta. Det finns så många olika versioner att det är mycket svårt att bevisa något. Ett av problemet är att de flesta journalister försvann tillsammans med majoriteten av studenterna, så det fanns inga reportrar kvar när den sista gruppen tydligen trotsade soldaterna och dödades.

Oavsett vad som hände på torget ägde dock det mesta dödandet rum på Chang’angatan, både öster och väster om torget. På söndag förmiddag åkte vi ut och besökte min syster och svåger, som bor i Changpings län norr om staden. Min svåger hade just haft en allvarlig operation, och vi hyrde en liten minibuss för att komma dit. Föraren hade varit ute hela natten och kört omkring runt östra sidan av Chang’angatan och beskrev vad han hade sett där. Han sade att armén hade kommit skjutande och att arméambulanser hade följt efter för att plocka upp kropparna och köra bort dem för att dölja dödsoffren. Han trodde att åtminstone tusen personer hade dödat under attacken på östsidan, och på andra sidan staden hade liknande saker hänt. Naturligtvis är alla siffror gissningar, antagligen överdrifter eftersom en slakt av det där slaget är så förfärlig och upprivande att det är lätt att göra siffror större än de är. Han var i alla fall mycket upprörd och arg. När vi for norrut körde vi förbi brinnande arméfordon, och varje gång han såg en sådan jublade han.

Vi kom ut på landsbygden, stannade där en del av dagen och kom tillbaka i staden vid femtiden. Vi kom förbi en hel konvoj brinnande lastbilar norr om en knutpunkt som heter Deshengmen. Arton lastbilar och befälsbilar brann, flammorna steg tolv-femton meter upp i luften, bensintankar exploderade och däcken smälte. Det var en fantastisk syn. Tydligen hade soldaterna hindrats från att köra vidare och sedan gått in mot staden. Därefter hade folk bränt hela konvojen. Senare stannade en konvoj till där. Måndag eftermiddag stod trettiotre utbrända militärfordon utanför Deshengmen.

Döden på eftermiddagen

När jag kom tillbaka in i staden klockan fem hade jag tillfälle att åka till hotell Beijing, där en nära vän till mig hade rum högt upp, och jag kom upp till honom för att se efter vad som nu hände på torget. Det var helt i militärens händer; två led soldater blockerade Chang’angatan, och bakom dem en rad stridsvagnar, och bakom dem en hel rektangel personaltransportfordon. Det kom hela tiden folk österifrån som gick så nära soldaterna de vågade och ropade

till dem; de flesta försökte övertala dem att sluta och låta bli att döda folk. Så snart 200-250 människor hade samlats sköt soldaterna och mejade ned dem. Jag såg personligen bara sista gången detta hände, men mina vänner som hade varit där hela dagen och fört anteckningar sade att det hade hänt åtminstone sex gånger. Det hade varit nästan exakt en timme mellan varje gång det var dags att skjuta ned folket, och de hade räknat femtio kroppar som hade burits bort, troligen döda — de sårade skulle man inte tala om. Armén tillät inga ambulanser att komma in, så de som förde ut kropparna var folk med cykeldroskor och folk med små flakcyklar. De rusade in medan skjutandet fortfarande pågick och förde bort de fallna. Den gång jag såg detta hända var skottlossningen verkligen intensiv och varade i fem minuter. Hur någon överlevde den förstår jag inte. Den enda varning offren fick var att när soldaterna skulle till att skjuta sprang de framåt ett par steg, varefter de siktade och sköt. Under den sekund när de sprang framåt kunde folk alltså kasta sig på marken. Men var gång dödades och sårades folk förstås, och några som sprang därifrån blev skjutna i ryggen. Det var en fruktansvärd syn. Dödandet var fullständigt onödigt eftersom hela Chang'angatan var under militärens kontroll. Armén hade rensat torget, och ingen kunde på allvar tro att tvåhundra människor, av vilka de flesta bara hade gått dit för att tala med dem, skulle kunna hota beväpnade soldater. Sista gången blev folks svar att satte eld på den sista bussen som fortfarande stod obränd framför hotell Beijing. Lågor och rök vällde upp, och röken blåste ned emot soldaterna och skymde dem som hade skjutits, så det var svårt att räkna hur många som hade dödats och sårats den gången.

Jag lämnade hotellet klockan halv elva på kvällen och gick uppför Wangfujing mot Palace Hotel för att försöka hitta en taxi och något sätt att komma hem. En ung man kom ut från Beijings medicinska högskolas sjukhus med händerna skadade och helt inlindade i bandage. Han frågade om jag kunde hjälpa honom att komma hem. Han bodde längre bort än jag, och det visade sig att han hade blivit skjuten den gången då jag såg på; hans cykel hade blivit fullständigt förstörd. Vi lyckades finna en cykeldroska, och jag följde honom hem. På vägen hade vi förstås tid till ett långt samtal, och jag frågade honom varför i all världen han hade gått dit. Visste han inte att de fortfarande sköt folk? Han sade att han måste gå dit och säga till dem att inte skjuta. Vi är folket och ni är folkets armé, och ni ska inte skjuta på folket, hade han sagt till dem. Han hade trott att de skulle skjuta i luften, men i stället hade de skjutit parallellt med marken. Han hade kastat sig på gatan, men en kula hade träffat asfalten, splittrats och sargat hans händer. Han hade haft tur som inte hade råkat ut för något värre.

När vi senare frågade på ett sjukhus i närheten fann vi att det var ett slags explosiva kulor som hade använts. De ger mycket små sår men gör väldigt stor skada under huden. Det verkar ha varit ihåliga kulor eller spiralvridna kulor eller något slags dumdumkulor som ger förfärliga sår och orsakar svåra inre blödningar. Många sår som egentligen inte såg så farliga ut var mycket allvarliga. Folk var rädda för att ligga kvar på sjukhusen. De tänkte att militären kanske skulle komma och häkta dem, så de fick lite första hjälpen och gick sedan hem. Många människor dog därför hemma. Onsdagen den första veckan efter låg det nästan hundra oidentifierade kroppar på medicinska högskolans sjukhus och sextiosju på Fuxing-sjukhuset, och liknande höga siffror på andra sjukhus runt omkring. Det låg alltså fler oidentifierade kroppar i sjukhusens bårhus än vad regeringen hävdade hade dödats sammanlagt, och de siffrorna omfattade förstås bara dem som dog på sjukhus sedan de hade kommit dit för behandling. Många dödades på gatan och andra kom till sjukhuset och dog hemma. Dödssiffrorna var alltså säkerligen minst tvåtusen, medan många, många tusen till sårades. Det var ett mycket, mycket allvarligt angrepp mot folket.

Lära folket en läxa

Jag tror inte att motivet för angreppet hade särskilt mycket att göra med studenterna. Det stod rätt klart att det knappt hade funnits några studenter kvar på torget om regeringen hade väntat någon vecka till. De hade gjort så gott som allt de kunde för att ta upp frågor och organisera och mobilisera. De hade tagit emot kamrater från alla delar av landet, men fler lämnade torget varje dag än vad som kom dit, och antalet sjönk. Om myndigheterna hade väntat en vecka till hade torget förmodligen legat tyst, och om torget hade legat tyst hade folk inte mobiliserats om nätterna för att hindra armén från att komma in och rensa torget. Det hade inte funnits behov av något militärt angrepp. Men jag tror att Deng var ytterst oroad av folkmobiliseringen, av de miljoner som gick till handling. De skrämde honom, och han satte igång att straffa dem. Som bekant är Deng en man som gillar att lära folk läxor. Han skickade armén till Vietnam för att lära vietnameserna en läxa, och det blev förstås vietnameserna som lärde den kinesiska armén en läxa. Det var inte nödvändigt att använda vapenmakt, men han ville ge det kinesiska folket en stark signal om vem det var som bestämde, så han tog till våld.

Man kan fråga varför han inte gick till handling tidigare. Varför gjorde han det inte när undantagstillståndet utfärdades? Ja, faktum är att den armé som fanns till hands i Beijingområdet den gången, kring den 20 och 21 maj — 38:e armén — vägrade att skjuta, vägrade att ge sig på folket. När soldaterna försökte komma in i staden hindrades de av barrikaderna och folkmassorna, och hellre än att döda folk för att tvinga sig in i staden satte de sig bara där eller retirerade. Då avsatte Deng befälhavarna för 38:e armén och ställde dem inför krigsrätt, men han måste fortfarande hitta andra soldater, och han fick leta över hela landet i två veckor för att finna trupper som var villiga att skjuta, och sedan måste han också få dem på plats. De som ville skjuta visade sig vara 27:e armén, den som president Yang Shangkun personligen hade flirt befäl över tidigare. Den leds nu av hans brorson eller systerson, jag vet inte vilketdera han är. Den armén består av trupper från Sichuan. Alla i Beijing sade att de kom från Shenyang, andra redogörelser sade Shijiazhuang eller Inre Mongoliet, men i Beijing trodde folk att de kom från Shenyang, som ligger i nordöst. Det var i alla fall trupper från Sichuan. Yang Shangkun är från Sichuan, Deng Xiaoping är från Sichuan, Li Peng är från Sichuan. I Kina kallar man folk därifrån för Sichuanrättor, så just nu är det tre rättor som leder Kina. Faktum är hur som helst att den armén var villig att skjuta. Tydligt deltog de i invasionen av Vietnam för tio år sedan och dödade civila där. Folk sade att de var omkring tio år äldre än rekryterna i genomsnitt var i 38:e och 40:e arméerna och andra förband som deltog. Vad det än berodde på tvekade de inte att skjuta, och de hade förstås hållits isolerade från nyheterna innan de sattes in. De hade fått veta att folk hade dödat och misshandlat soldater, så de mobiliserades nu att försvara sig och försvara armén. Hur som helst tågade de in och sköt. Jag blev inte förvånad över att Deng gav trupperna order att skjuta, men jag blev förvånad över att han hittade trupper som var villiga till det under de omständigheterna. Dröjsmålet berodde på problemet med att finna rätt trupper.¹

De följande dagarna ägnade staten en enorm massa energi på att försöka spåra upp och straffa både studentledarna och ledarna för försöken att hejda armén. De grep på måfå folk som de anklagade för att ha bränt bilar eller, i fallet Shanghai, för att ha bränt ett tåg. De ställde dem inför rätta, dömde dem till döden, gav dem tre dagars överklagningstid och sköt dem, som ni vet. De efterlyste också tjugoen studentledare och grep sex eller sju av dem. Andra kom som ni vet undan. Nationens ledare ägnade utomordentlig uppmärksamhet åt att ta hämnd på folket

---

¹ William Hinton påpekade nyligen att det enligt senare framkomna uppgifter faktiskt var den 38:e armén som dödade störst antal människor. (övers. anm.)

och på aktivisterna, och naturligtvis fördömde de alltihop som ett ”kontrarevolutionärt uppror”.

Att säga sanningen till makten

En av hjältarna på folkets sida vid den tiden var Yang Xianyi. Många i väst känner till honom som utgivaren för Pandaserien, som ger ut kinesisk litteratur på engelska, och som översättare av ”Drömmen i den röda kammaren” och andra litterära verk, klassiska och nutida. Xianyi och hans fru Gladys Yang har sysslat med sådant arbete i många år. Söndag kväll, den fjärde juni, intervjuades han av BBC och fördömde då aktionen som en fascistisk kupp, antagligen det värsta övergreppet i modern kinesisk historia. Han tog mycket klar ställning. Han väntade sig att han skulle bli häktad genast, och dagen därefter övertalade familjen honom att gå under jorden. Han gömde sig i några dagar och fann sedan att det inte var värt obehaget. Alltså kom han tillbaka. Bara några dagar innan jag for hem till Förenta staterna besökte jag honom, och vi hade ett långt samtal. Han höll med mig. ”Jag är ju kommunist”, sade han. Tydligt hade han gått med i kommunistpartiet för inte så länge sedan, vid en tid då man försökte få med framstående intellektuella, efter det att reformerna började för tio år sedan. ”Jag tänker inte gå ur partiet”, sade han. ”Jag anser att de har besudlat partiets namn, de har dragit armén i smutsen, och vi måste resa oss och kämpa.” Han är förstås helt försvarslös där, ändå har han tagit ställning så starkt ...

När jag skulle åka hem följde han mig ut på gatan där min cykel stod. Mitt för marknaden och inför hundratals människor, av vilka de flesta visste vem han var, gav han mig en stor kram och vinkade efter mig. Jag tror han är ungefär sjuttiofyra år, en gammal man — jag är bara sjuttio — och jag hade känslan att han var beredd på allt som kunde hända, att han tyckte att det nu var dags att ställa sig upp och ta ställning, att han faktiskt inte brydde sig om vad som kunde hända honom. Såvitt jag vet har de underligt nog inte gjort honom något, och det är naturligtvis ganska klyftigt av regeringen, men den har ändå gjort så mycket irrationellt att det inte alls gick att veta om den skulle handla klokt eller ej i det här fallet. Om det finns en enda kinesisk intellektuell som är välkänd i väst, och i synnerhet i England — han har examen från Oxford — så är det Yang Xianyi.

Hans ståndpunkt inspirerade mig i viss mån att inta en liknande position och säga min mening så brett och kraftfullt som möjligt, och att offentligt slå fast att jag inte tänker göra något mer arbete under denna regering, inte förrän Kinas regering upphäver domen över studentrörelsen. Innan de är villiga att säga att det var en patriotisk och revolutionär rörelse, inte ett kontra-revolutionärt uppror, tänker jag inte göra mer arbete för jordbrukets uppbyggnad. Min uppgift var att bidra till att få igång ett projekt som jag i tio års tid har försökt att övertyga regeringen att utföra. Det gällde att upprätta modellbyar i olika jordbruksområden i Kina, byar som skulle använda de bästa möjliga moderna maskiner. Efter tio års arbete har vi äntligen fått igång det. Det finansieras av Förenta nationerna och dess organisation för mat och jordbruk, FAO, och ska börja i november. Det ska pågå i tre år med en förlängning på två år — ett femårsprojekt. Jag tänker inte ha mer att göra med det förrän och när domen över studentrörelsen upphävs.

Ett förlorat mandat

Ni undrar kanske vad jag tror framtiden bär i sitt sköte. Jag tror att regeringen vacklar kraftigt, att Deng Xiaoping verkligen har förlorat sitt mandat. Deng och hans kolleger har stött ifrån sig en stor del av armén, en stor del av partiet och det stora flertalet av det kinesiska folket — de har faktiskt inget stöd kvar. De härskar bara med vapen och terror. Det enda som håller samman regeringen är Deng Xiaoping med sitt snabba politiska fotarbete som gör att han kan

spela ut en befälhavare mot en annan, en ledare mot en annan — som när han kallade tillbaka alla de där åttioåringarna. Många ser dem som hårdingar och tror att de på något sätt är för socialismen. Jag menar att om man granskar listan på dem som han har lyckats mobilisera, så betecknades nästan varenda en av dem som kapitalistfarare av Mao Zedong. De är inte en grupp som har stått för någon socialism de senaste tio åren — tvärtom. Även om de inte har varit lika aktiva som Zhao Ziyang och Hu Yaobang i fråga om att bryta ned socialismen, så har de förvisso inte stått i vägen.

Det finns skillnader bland personerna i denna härskande grupp, men skillnaderna gäller takten och omfattningen av privatiseringen, avvägningen mellan planering och fri marknad och så vidare. De försöker verkligen inte bygga upp socialismen — de är allihop kapitalistfarare. Och de har utvecklats längre än så och blivit byråkratkapitalister med starka komprador-tendenser. Det finns en sak som enade Kina i denna rörelse: avskyn för korrruptionen. Idag har korrruptionen i Kina nått en nivå som närmar sig den som översköljde Guomindang före 1949. Det som har gjort den möjlig är å ena sidan framväxten av en fri marknad och å den andra statskontrollerade priser och kvoter och kraftig statsintervention. Folk med armbågar, folk i höga ställningar har kunnat utnyttja sitt inflytande till att köpa varor till lågt pris av staten och sedan sälja dem till högt pris på fria marknaden. På det sättet har de kunnat göra väldiga förmögenheter, som alla i Kina tror är undanstoppade på schweiziska bankkonton, i fastigheter och så vidare. Det är säkert sant, tror jag. Och de som ägnar sig åt det är framför allt toppfigurernas söner och döttrar. Zhaos söner är djupt insyltade. Deng Xiaopings söner är djupt insyltade, även om Li Pengs söner tydligen inte är det. Yang Shangkuns hela familj är inblandad, och detsamma gäller officerare i hela armén.

Det har alltså vuxit fram något som kan kallas byråkratkapitalism, där statstjänstemän tar över stora bitar av industrin och slår ihop dem som sin privata förmögenhet och sedan gör kompradoravtal med utländska kapitalister.

En av ironierna i hela situationen i Beijing är att de stora nya hotellen är joint ventures. Hotell Beijing, som är helt kinesiskägt, är nästan övergivet. Efter massakern kunde man inte få någon mat där, ljusen var inte ens tända i lobbyn. I glaset ovanför entrédörren var ett skotthål. Pressen hade rum där eftersom man från de övre balkongerna kunde se vad som hände på torget, men så snart armén hade befäst sin ställning på torget, så snart den hade slutat att skjuta folk, var det ingen större fördel med att ha rum där. Dessutom gick det hela tiden rykten om att armén tänkte slänga ut allihop, så hotell Beijing stängdes praktiskt taget, och alla flyttade till Palace Hotel. Det är något helt annat. Det är det nyaste och lyxigaste hotellet i staden. Det har ett två våningar högt vattenfall i lobbyn som hela tiden strömmar ned på den öppna souterrängvåningen, och det finns ett snabbköp underjord. Underligt nog ägs det av armén tillsammans med en grupp kapitalister från Manila — tala om kompradoravtal. Och de vackra servitriserna där ser kinesiska ut men talar inte kinesiska. De talar tagalog och engelska men inte kinesiska. Det känns märkligt för en sådan som mig att försöka kommunicera med dem på kinesiska. De stirrar på en med fullständigt tom blick. Nå, Kunlun heter ett annat nytt hotell — det är gjort i modern Texasstil med pelare i rostfritt stål och allt det där. Det ägs gemensamt av polisen och olika utländska kapitalister.

Många av er vet naturligtvis att jag har kritiserat reformerna i Kina ända sedan de började, allt ifrån upplösningen av det kooperativa jordbruket. Det som förvånar mig är hur snabbt dessa reformer har fört Kina till den kris landet idag befinner sig i. Krisen är det direkta resultatet av reformpolitiken, privatiseringen av jordbruket, försöken att privatisera industrin, den fria marknaden och den decentralisering som har lämnat viktiga ekonomiska beslut åt regionerna,

i synnerhet kustregionerna som sedan bjuder över inlandsregionerna för att komma över bristvaror, i synnerhet råvaror, och håva in pengar med alla medel. Det utvecklades förhållanden som förde landet nära ekonomiskt kaos. Staten kunde inte garantera leveranser, elkraftförsörjningen skars ned så mycket att fabriker fungerade två eller tre dagar i veckan i stället för sex, priserna steg okontrollerat, korruptionen blev endemisk och allt moraliskt förfall som fanns i det gamla samhället började komma tillbaka.

Det finns öppen prostitution, det finns tiggeri (det förekommer till och med att barn stympas för att kunna tigga bättre), det finns en väldig armé av arbetslösa — förra vintern lämnade femtio miljoner människor landsbygden och sökte arbete i städerna utan att få något. För att bekämpa inflationen stängde staten tiotusen byggnadsprojekt och skapade fyra eller fem miljoner arbetslösa till. Det finns enorma motsättningar, som alla stammar direkt från reformen. Födelsekontrollen, familjeplaneringsprogrammet, har praktiskt taget kollapsat. Födelsetalen är mycket större än Kina har erkänt. Utbildningen är i kris, i synnerhet på landsbygden men också i städerna där det är så ont om pengar att lärarna inte får ordentliga löner. De säger att om lönen inte räcker till får man extraknäcka. Så uppstår den märkliga situationen att lärare i tjänst har glasstånd och läskedrycksstånd, och om de jagar efter extraarbete och sedan ett extrajobb till går det förstås ut över undervisningen. Sedan har vi förstås privatiseringen av hälsovården, i synnerhet på basnivån. Det har ägt rum ett förfall av normal service och normal servicenivå som gör att alla blir arga.

Bönderna har genomskådat Deng rätt väl. De har intrycket att Deng var gång det uppstår ett problem fattar ett snabbt beslut om vad som ska göras, och sedan blir resultatet förstås ofta mindre idealiskt än det borde. Då fattar han ett snabbbeslut till som ger ännu värre resultat än det föregående — en hel rad av pragmatiska beslut. Så bönderna säger: ”Så snart han tänker det säger han det, så snart han säger det gör han det, så snart han gör det blir det pannkaka.” Och så verkar det vara på det ena området efter det andra. Jag tror att den här massakern på folket i Beijing är precis ett av de förfärliga misstag som Deng har gjort. För att lösa ett problem har han hamnat i mycket, mycket värre problem.

Västliga massmedia framställer förstås detta som kommunismens sista dödsryckning och det yttersta resultatet av att man gjorde revolution, men så är det inte alls. Det är slutresultatet av att man för tio år sedan förrådde revolutionen. Jag har inte haft tid att gå tillbaka och leta fram de högst övertygande uttalanden som ordförande Mao har fällt om Deng, Liu Shaoqi och andra kapitalistfarare. Vid många olika tillfällen sade han att om sådana kom till makten skulle partiet förändra färg och det skulle komma en fascistisk regim, och då kommer det kinesiska folket att resa sig och göra revolution en gång till och förändra det. Det enda som förvånar mig är hur snabbt detta

216 har inträffat. För tio år sedan var Deng en mycket populär person. För tio år sedan ansågs han ha räddat Kina från kulturrevolutionens katastrof och fått Kina på fötter igen genom att införa ett visst mått av frihet och fri diskussion, fri marknad och andra frigörande nyheter. Och nu, tio år senare, råder absolut militär diktatur, alla tvingas att instämma i att det var ett kontrarevolutionärt uppror som bröt ut, att armén gjorde det enda riktiga och att de som organiserade rörelsen bör ställas inför rätta och straffas.

En av de sista sakerna som hände mig i Beijing innan jag reste hem var att en gammal vän som är partimedlem kom till mig och berättade: ”Igår hade vi vårt partimöte, och vi måste allihop biaotai (det vill säga uttrycka en inställning), och vi var tvungna att säga att armén hade handlat riktigt när den undertryckte ett kontrarevolutionärt uppror. Jag sade också de orden, och jag ljög och jag har ljugit så ofta, så många gånger och jag är dödstrött på det, men

jag måste bo här, jag måste försörja min familj. Så som förhållandena nu är måste jag ljuga, men jag hoppas bara att du ska kunna resa hem och inte ljuga om vad som har hänt här.”

En bred progressiv koalition

Sanningen är att studenterna inte alls gjorde uppror. De försökte inte störta regeringen. De krävde Dengs avgång därför att han är åttiofyra år gammal och korrumperad och hans politik äventyrar Kinas framtid. Och de krävde Li Pengs avgång framför allt därför att han införde undantagstillståndet. Före undantagstillståndet begärde de dialog, en friare press, fler demokratiska rättigheter och öppen redovisning av höga tjänstemäns tillgångar. Det är inte lika med att begära regeringens störtande; inte heller är det omstörtande att begära att vissa ledare ska avgå. Det händer ofta i andra länder, senast i Japan, två gånger. Men för Deng var det en fruktansvärd skymf, det var lika med uppror och kaos, och för det straffade han dem.

Många människor på vänsterkanten här i landet är oroliga över studenternas politiska uppfattning. Är de inte höger? Ställer de inte borgerliga krav? Angriper de inte socialismen? Jo, det finns många olika politiska åsikter bland studenterna; många av dem ser på kapitalismen i väst som föredöme. De har återupptäckt Adam Smith och marknaden och hyser allvarliga illusioner om bägge två. Men det är inte studenterna som är högern i kinesisk politik. Högern består av Deng och hans grupp. Studenterna är en del av en bred progressiv koalition — folk i mitten, folk till vänster om mitten, och till och med några till höger om mitten — som angriper de verkliga reaktionärerna. Dessutom måste rörelsen gå mot vänster när den utvecklas, och det gör den också. På egen hand har studenterna inte makt att omdana Kina. För att göra det måste de gå ut till folket, och när de går ut till folket måste de börja ta upp de vardagliga, tråkiga småfrågorna som gäller böndernas rättigheter och arbetarnas rättigheter. De måste försvara brukningsrätten till jorden och skydda bönderna mot prissaxen. De måste stå på arbetarnas sida mot försöken att lämna över all makt till företagsledningen. De måste försvara ”risskålen av järn”, den säkerhet i arbetet som arbetarna vann genom revolutionen.

En del människor i Förenta staterna manar till upprättandet av ett nytt revolutionärt parti i Kina och till en ny revolution. Min uppfattning är att det finns stora skaror av hängivna kommunister i Kinas kommunistiska parti, och i armén också. Jag förutser möjligheten av en förändring som kommer genom att dessa mobiliseras — kanske genom en armékupp ledd av radikala officerare som förmår samla alla de revolutionära elementen i armén, i partiet och i samhället.

För att sammanfatta tror jag det finns en hel del naivitet bland studenterna och deras anhängare, men jag tror också att de blev av med en del av naiviteten den 3 och 4 juni.

Översättning: *Lennart Lundberg*

Artikeln hämtad från William Hinton, *Privatiseringen av Kina. Den stora kursomläggningen 1978-1991*, Stockholm 1992

Lästips:

William Hinton [Den kinesiska revolutionen: Var den nödvändig? Hade den framgång? Pågår den fortfarande?](#) (denna artikel innehåller även en lite utförligare presentation av Hinton)

Livio Maitan: [Kina – tre år efter Himmelska fridens torg](#)